

**Комунальний заклад «Полтавський Палац дитячої
та юнацької творчості Полтавської міської ради»**

Заняття ШПМ «Світоч» з теми:
***«Академічна доброчесність – запорука
якісної освіти та сталого розвитку»***

Підготувала:
завідувачка методичним
відділом закладу
Палієнко Т.В.

Полтава, 2021

Академічна доброчесність є необхідною й важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти.

Погодьтеся, якщо ми не виявлятимемо доброчесності в малих речах, якщо для нас буде можливим виправдовувати плагіат, або списування, або “халатно” виконану роботу, то як ми зможемо утримуватися від такого ставлення у сферах, які насправді мають для нас значення, тоді, коли ціна питання – це гроші, або можливість підвищення чи просування, або наш авторитет в очах інших людей?

Почнемо з простих прикладів:

- Чи хотіли б ви, щоб вас оперував лікар, який списував і нечесно здобував оцінки в медичному університеті?

- Чи почувалися б ви впевнено й комфортно на мосту, спроектованому інженером, який списував і нечесно здобував оцінки в технічному університеті?

- Чи довірили б ви складання вашої податкової звітності бухгалтеру, який на іспиті списував відповіді у свого сусіда?

Звісно, відповідь буде негативною. Саме тому в сучасному світі питанню академічної доброчесності приділяється велика увага.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики та Університет Клемсон в Південній Кароліні розробили документ “Фундаментальні цінності академічної доброчесності” (Fishman, 2012). За цим підходом, **академічна доброчесність** – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, **шести фундаментальним цінностям**: чесності, довіри, справедливості, повазі, відповідальності й мужності.

Зупинимось на їх визначенні детальніше.

Чесність - пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі освітньої діяльності.

Довіра - стимулювання клімату взаємної довіри, який заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, що, у свою чергу, дає можливість будь-яким пошукам реалізуватися найповнішою мірою.

Справедливість - встановлення чітких й прозорих очікувань, стандартів для підтримання справедливості у стосунках між здобувачами освіти, педагогами та адміністративним персоналом.

Повага - цінування інтерактивної, кооперативної та партисипативної (заснованої на партнерстві) природи навчання і пізнання. Перш за все, це повага та визнання розмаїття думок та ідей.

Відповідальність - покладання на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки, а саме – це підтримання взаємно узгоджених стандартів та вживання належних заходів у випадку їхнього недотримання.

Мужність - для розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності.

В законодавстві України чітко визначено поняття доброчесності в академічній площині, тобто *академічна доброчесність*.

Новий закон «Про повну загальну середню освіту», що ухвалений українським парламентом 16.01.2020р. та набрав чинності з 18.03.2020р., містить норму щодо забезпечення академічної доброчесності у сфері загальної середньої освіти. Зокрема, законом встановлений обов'язок учнів та вчителів дотримуватись академічної доброчесності та визначені види відповідальності за виявлені факти її порушення. Забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності у закладах освіти покладено на керівників та інших педагогічних працівників закладу.

Давайте з'ясуємо, що таке академічна доброчесність та як її дотримуватися?

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження освітньої (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або освітніх (творчих) досягнень (ч.1 ст.42 розділу V Закону України «Про освіту» від 05.09.2017, який набрав чинності з 28 вересня 2017 року № 2145-VIII).

Іншими словами, під академічною доброчесністю необхідно розуміти і виконувати правила, яких людина повинна дотримуватися під час створення власних проєктів (методичної продукції), якщо вона користується допоміжною інформацією (зокрема, не включати до свого проєкту (продукції) чужі роботи без посилання на них).

Академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників освітнього процесу, як педагогів, так і здобувачів освіти, дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки.

Академічна доброчесність впроваджується через *систему принципів*, а саме:

- законності та верховенства права;
- свободи та людської гідності;
- патріотизму та служіння українському народові;
- професіоналізму та компетентності;
- чесності і порядності;
- відкритості і прозорості;
- ввічливості і взаємоповаги;
- толерантності та справедливості;
- партнерства і взаємодопомоги;
- колегіальності та демократичності;
- самовдосконалення і саморозвитку;
- персональної відповідальності та роботи на результат;
- формування громадянської культури;
- формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності;
- формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення;
- нетерпимості щодо недотримання правил і норм Кодексу академічної доброчесності.

На жаль, на сьогоднішній день рівень обізнаності стосовно АД перебуває на недостатньому рівні як у педагогів, так, відповідно, і у здобувачів освіти.

Підтвердженням тому є результати опитування про рівень обізнаності учнів та студентів із проблематикою академічної доброчесності, яке підготувала та провела інтернка Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP Анна Зоренко (КНЛУ) у рамках стажування в Американських Радах з міжнародної освіти «One Day at Work». Під час проведення опитування з'ясувалось, що:

Не може не тішити, що сучасні педагоги та діти розуміють, що обізнаність щодо академічної доброчесності – це корисно, тож інформація про неї повинна поширюватися швидше. Із відповідей опитуваних можна робити висновки, що потрібно оперативно вжити заходів, аби виправити ситуацію в системі сучасної освіти, щоб люди були більш впевнені в собі та навіть не задумувались про те, щоб копіювати чийсь роботи чи фальсифікувати певні факти для полегшення власного життя. Кожен повинен показувати власну позицію, вміти аргументовано відстоювати власну точку зору. Впевненість в собі може допомогти в майбутньому, адже здобувачі освіти матимуть більше довіри з боку педагогів, тому що будуть впевнені в тому, що вони отримають справедливу оцінку за власні знання та старання.

Недостатня обізнаність - одна з вагомих причин порушення АД, які далеко непоодинокі в сучасному освітньому процесі.

Академічній доброчесності протиставляється категорія академічної не доброчесності. Відповідно до пункту 4 статті 42 розділу V Закону України «Про освіту» порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат** — оприлюднення (частково або повністю) освітніх (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих матеріалів інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат** — оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих матеріалів як нових;
- фабрикація** — вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі;

- **фальсифікація** — свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу;
- **списування** — виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- **обман** — надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;
Формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- **хабарництво** — надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- **необ'єктивне оцінювання** — свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;
- **хибне співавторство** – внесення до списку авторів навчально-методичної праці осіб, які не брали участь у створенні продукту.

Одним з найпоширеніших видів порушення АД є **плагіат** (коли один автор навмисно використовує роботу (фрагмент роботи) іншого без попереднього на те дозволу і без будь-якої згадки оригінального автора).

У статті А. Мельниченка «Прояви академічної нечесності» подано дані щодо «результатів опитування американських студентів, серед яких більш, ніж 75 % зізналися, що вдаються до обману в процесі навчальної діяльності, а 68 % - визнають факти копіювання матеріалів з Інтернету без відповідних посилань на першоджерела».

Дані цільового опитування «Рецепція плагіату», проведеного докторантом Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Оленою Рижко, дали такі результати:

Серед педагогів:

За результатами опитування, здійсненого Східноукраїнським фондом соціальних досліджень спільно з Харківським національним університетом ім. В. Н. Каразіна за підтримки МФ «Відродження» (опитано 1928 студентів та 374 викладача у 25 ВНЗ України) з'ясувалось, що понад 90% опитаних практикують плагіат, тобто одну з форм академічного шахрайства.

Що ж таке плагіат?

Найзагальніше визначення випливає з етимології самого слова «плагіат», яке первісно походить із латинського *plagiatus* — «викрадений».

Нині єдиного, вичерпного та загальноприйнятого визначення плагіату в світовій спільноті не існує. Приміром, автори одного з найбільших англomовних ресурсів для виявлення плагіату дають наступні визначення цього поняття.

Плагіат

(визначення поняття)

- ⇒ *вкрасти ідею або слова іншої людини і видати їх за власні*
- ⇒ *використати результати роботи іншої людини без зазначення джерела, звідки вони були взяті*
- ⇒ *повністю або частково вкрасти мистецький, науковий або інший твір чи роботу та видати їх за свою*
- ⇒ *представити вже існуючу ідею або продукт як новий та оригінальний*

Закон України «Про освіту» (ч.4, ст. 42) дає таке визначення **академічного плагіату** — це оприлюднення (частково або повністю) освітніх (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження, діяльності (творчості) та/або відтворення опублікованих матеріалів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Плагіат можливий щодо:

- даних
- слів і фраз
- ідей і принципів

Сутністю плагіату є привласнення плагіатором чужої інтелектуальної власності. Залежно від форми плагіату, виділяють два основні його види:

- **явний** (відкритий, неприхований, повний, прямий, очевидний, безпосередній);

- **прихований** (складний, опосередкований).

Своєю чергою, *відкритий плагіат* поділяється на:

– **цілісний** (повне привласнення чужої праці);

- **частковий** (привласнення частини чужого тексту, що має самостійний характер, приміром, розділ книжки);

- **цитатний** (присвоєння фрагментів чужої праці без власних додавань чи змін).

У *прихованому плагіаті* виділяють:

- **редакційний** (монтування чужого тексту чи текстів без власних додатків, йдеться не про редагування, а про формування нового тексту на основі чужих, тобто мікс);

- **плагіат-внесення** (у власний текст вносяться більші чи менші чужі фрагменти без посилань);

- **адаптаційний** (адаптація, переробка чужого тексту без права на таку переробку й посилання на першоджерело);

- **співавторський** (нероздільне поєднання чужих і власних фрагментів у тексті);
- **інформаційний** (означає привласнення елементів чужого тексту, що не охороняються авторським правом, як-то: методологія, структура, певна інформація тощо).

Крім перелічених видів до плагіату відносяться:

- **републікація;**
- **дослівний плагіат;**
- **мозаічний плагіат** - компіляція (процес написання твору, наукової праці на підставі чужих матеріалів без самостійного дослідження та опрацювання джерел) декількох джерел та перефразування окремих слів, у якій не зрозуміло, де закінчується джерело і починається коментар автора;
- **реплікація** (процес створення копії);
- **рерайт** (переписування іншими словами вже написаної роботи);
- **неадекватне перефразування.**

Плагіат може приймати різні форми - від дослівного копіювання до перефразування іншої роботи. Також може бути **умисний чи неумисний**.

Але, в будь-якому разі, плагіат розглядається як шахрайство, суть якого полягає у крадіжці чужої роботи або її частини і представленні її як власної. Загалом, плагіат можна поділити на три основні типи:

- Представлення суміші власних та запозичених в інших аргументів без належного цитування джерел.
- Копіювання чужої роботи (як без, так і з відома) та оприлюднення її під своїм іменем.
- Перефразування чужої роботи без належно оформленого посилання на оригінального автора або видавця.

Основні форми плагіату:

Точне відтворення (слово в слово) чужого тексту і видавання його за свій

Використання значної частини тексту одного джерела без змін

Перефразування матеріалів кількох джерел та упорядкування їх так, щоб текст виглядав цілісним

Змішування скопійованих матеріалів із кількох джерел

Бездоганне поєднання цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання

Дублювання автором власних результатів, значних шматків раніше опублікованих текстів без посилання

Зміна ключових слів і фраз

Масштаб плагіату може відрізнятись в залежності від того:

- який обсяг чужої роботи був запозичений - кілька рядків, параграфів, сторінок, уся стаття?
- що було запозичено / скопійовано - результати, методи чи інше?

Як же визначається наявність чи відсутність плагіату?

Насправді, однозначної відповіді на це питання не існує. Різні заклади встановлюють свої критерії для цього параметру. Наприклад, в деяких це не менше 90% унікальності (тобто має бути менше 10% плагіату). Зустрічаються і досить лояльні умови – для отримання позитивного результату унікальність має бути не менше 50%.

Варто зазначити, що МОН України не регламентує конкретний відсоток плагіату чи то унікальності – ані для здобувачів освіти, ані для дисертантів чи докторантів. Справа у тому, що сучасні програми перевірки на плагіат не є досконалыми. Кожна з них показує різний відсоток в залежності від використовуваного алгоритму і бази текстів для порівняння, а також налаштувань самої програми. Визначити чи то плагіат, чи то законна цитата вони також не можуть. Є тематика робіт, в яких досягти унікальності 90% за сумлінної праці не так і важко. Натомість, якщо в роботі цитується багато законодавства (юридичні науки) чи то багато стандартної термінології, яку не викласти інакше (наприклад, бухгалтерський облік, аудит, медицина) – досягти, приміром, 60% оригінальності буде вже досить важко.

Вітчизняні прихильники академічної доброчесності приводять в приклад країни Заходу, де вже давно ведуть боротьбу з академічним плагіатом. Але порівняння з українськими реаліями не зовсім коректне. Наприклад, за кордоном обсяг дипломної роботи в більшості випадків знаходиться в межах від 35 до 50 сторінок. Трохи більшою, але не набагато, може бути дисертація. В Україні ж для дипломних робіт найчастіше вимагають обсяг 60-100 сторінок, а подекуди і більше, кандидатських дисертацій гуманітарного спрямування від 165 сторінок (без врахування літератури і додатків). Написати такий обсяг оригінального тексту аспіранту важко, студенту – тим більше. Не кожний має таланти створювати унікальні наукові тексти подібного обсягу.

Не є плагіатом:

- загально відомі знання та факти;
- ідіоми (*сталий вираз, властивий тільки конкретній мові та культурі, при дослівному перекладі якого сенс спотворюється або повністю втрачається*);
- ідеї або визначення, що широко розповсюджені та відомі;
- перефразування своїми словами фрази при перекладі з діалекту чи іншої мови, якщо не існує широко відомої фрази чи прийнятого офіційного перекладу;

- ✓ повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
- ✓ твори народної творчості (фольклору);
- ✓ видані органами державної влади офіційні документи (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади.

Дотримання академічної доброчесності передбачає:

I. Педагогічними працівниками:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (творчу) діяльність;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти.

II. Здобувачами освіти:

- самостійне виконання навчальних або творчих завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (творчої) діяльності, використані методики і джерела інформації.

Види порушення академічної доброчесності

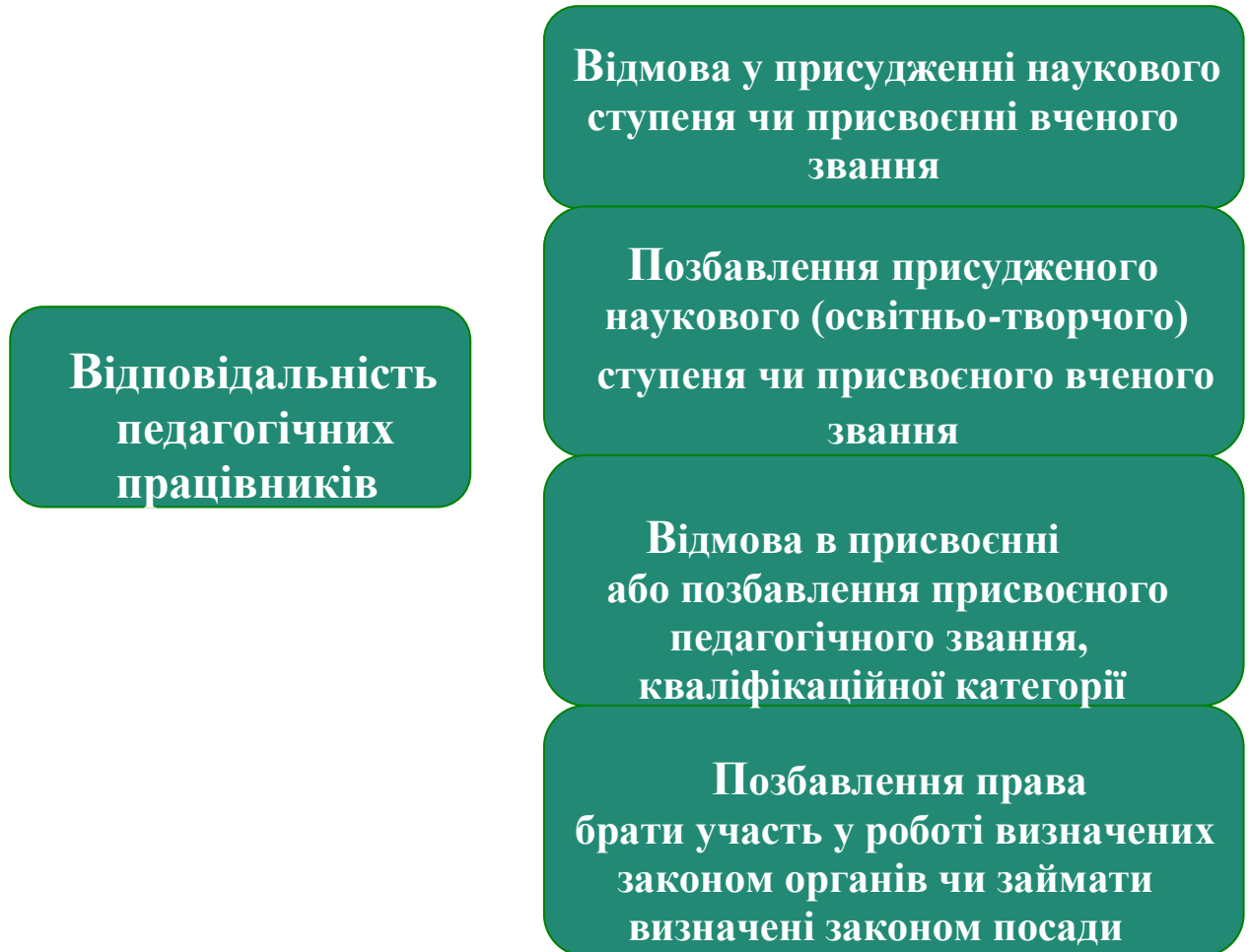
Законом визначено, що порушеннями АД у системі освіти є: академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, зміст яких ми вже з'ясували.

Також порушеннями АД є такі *форми обману*, як:

- надання педагогічними працівниками та іншими особами допомоги дітям під час проходження ними підсумкового оцінювання, не передбаченої умовами та процедурами його проходження;
- використання здобувачами освіти під час контрольних заходів непередбачених допоміжних матеріалів або технічних засобів;
- проходження процедури оцінювання результатів навчання замість інших осіб;

- необ'єктивне оцінювання компетентностей педагогічних працівників під час атестації чи сертифікації.

Відповідно до частини 5 ст.42 Закону України «Про освіту» за порушення академічної доброчесності педагогічні працівники закладів освіти можуть бути притягнені до *академічної відповідальності*.

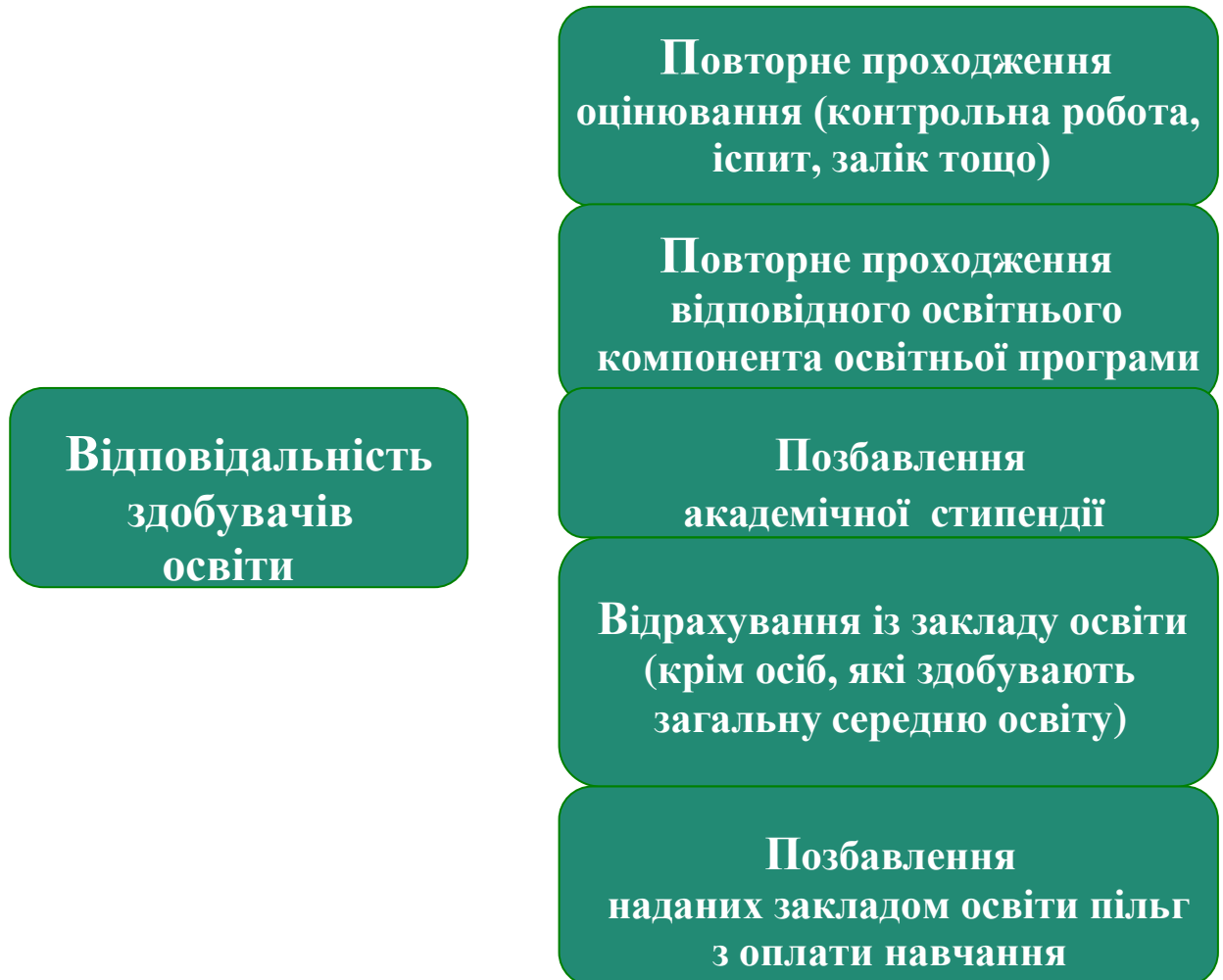
Педпрацівники, стосовно яких встановлено факт порушення АД:

- не можуть бути залучені до проведення процедур та заходів забезпечення і підвищення якості освіти;
- не можуть бути допущені до позачергової атестації, що має на меті підвищення кваліфікаційної категорії або присвоєння педагогічного звання;
- не можуть отримувати будь-які заохочення (премії, інші заохочувальні виплати, нагороди тощо) протягом одного року;
- не можуть брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади;
- можуть бути позбавлені педагогічного звання.

Факт порушення АД враховується під час:

- вирішення питання про притягнення педагогічного працівника до дисциплінарної відповідальності;
- конкурсного відбору на посаду керівника закладу освіти.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти також можуть бути притягнені до академічної відповідальності відповідно до ч. 6 ст.42 Закону України «Про освіту».

Відповідно до ч.7 ст.42 Закону України «Про освіту» види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності в порядку ч.8 ст.42 Закону України «Про освіту» визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів.

Рішення щодо факту порушення АД

Рішення про встановлення факту порушення педагогічним працівником АД та визначення виду академічної відповідальності приймає педагогічна рада за участі працівника та /або його законного представника.

Рішення про академічну відповідальність здобувачів освіти приймає педагогічний працівник, який виявив порушення АД, або педагогічна рада закладу освіти відповідно до Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Рішення про позбавлення здобувача освіти академічної стипендії, призових місць на змаганнях, турнірах, конкурсах, отриманих із порушеннями АД, приймає орган (посадова особа), який їх надав (присвоїв) у порядку, визначеному законодавством.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі **права**:

ПРАВА ОСОБИ, СТОСОВНО ЯКОЇ ПОРУШЕНО ПИТАННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

- *Ознайомлюватись з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження*
- *Особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності*
- *Знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності*
- *Оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду*

Частина 8 статті 42 розділу V
Закону України "Про освіту"
від 05.09.2017 року

Як дотримуватись АД?

Однією з форм, які встановлюють норми і правила дотримання академічної доброчесності в закладі освіти, може бути *Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу*.

Цей документ може мати різний зміст в залежності від напряму діяльності освітнього закладу. Але в цьому положенні обов'язково повинні бути наступні розділи:

1. Загальні положення, де вказано:
 - в якому закладі та які норми і правила встановлює відповідне положення;
 - Закони України, підзаконні акти та інші регламентуючі документи, на підставі яких розроблено положення;
 - мета положення;
 - категорії учасників освітнього процесу, на яких поширюється дія положення.
2. Розділ, в якому вказані:
 - загальна інформація про академічну доброчесність, визначена в законодавстві України;
 - принципи, через систему яких академічна доброчесність впроваджується в освітньому закладі;
 - права та обов'язки членів спільноти (педагогічні працівники, здобувачі освіти, батьки здобувачів освіти).
3. Розділ, в якому вказані:
 - шляхи забезпечення академічної доброчесності для всіх учасників освітнього процесу (педагогічних працівників, здобувачів освіти, батьків здобувачів освіти);
 - неприйнятні дії для всіх учасників освітнього процесу (педагогічних працівників, здобувачів освіти, батьків здобувачів освіти).
4. Розділ, в якому вказані заходи з попередження, виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності.
5. Розділ, в якому визначена відповідальність за порушення академічної доброчесності.
6. Розділ про комісію (у разі потреби) з питань академічної доброчесності, в якому зазначені:
 - загальні положення щодо комісії з академічної доброчесності;
 - склад комісії;
 - порядок затвердження складу комісії;
 - права та обов'язки членів комісії;
 - повноваження комісії;
 - термін повноважень комісії;
 - порядок прийняття комісією рішень та їх фіксація (складання протоколу).
7. Заключні положення.

Але, мені здається, безпосереднім випробуванням нас на академічну доброчесність стало, насамперед, дистанційне навчання. Саме в цей період у відповідності до рекомендацій Державної служби якості освіти України у нашому закладі було розроблено *Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти*. Звертаю вашу увагу на те, що внутрішня система забезпечення якості освіти в будь-якому освітньому закладі обов'язково включає в себе систему та механізми забезпечення академічної доброчесності. Виходячи з цього, у нашому положенні у розділі 9 теж висвітлено це важливе питання. Але, перш, ніж розробляти *Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу* у нашому закладі, необхідно добре усвідомити, що академічна доброчесність, перш за все, базується на згоді всіх учасників освітнього процесу дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки.

Доброчесність є необхідною й важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти. Беззаперечно, що саме заклади освіти покликані бути поборниками істини, а педагоги мають не тільки утверджувати важливість академічної доброчесності, а й нести найбільшу відповідальність за створення та розвиток освітнього середовища, вільного від академічної нечесності. І хоча педагоги мають бути первинними взірцями поведінки щодо академічної доброчесності, все ж таки відповідальність за визначення, поширення та захист академічної доброчесності має бути справою всієї спільноти – не лише щодо виявлення неодноразових порушників і застосування послідовних належних правових процедур, але й щодо утвердження спільних цінностей, які роблять освітній заклад справжнім корисним ресурсом.

Використані джерела

1. Конституція України.
2. Закон України «Про освіту» (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39, ст.380).
3. Ковальова А. Проблема академічного плагіату та авторського права у цифровому просторі України [Електронний ресурс] / Алла Ковальова // Спеціальні історичні дисципліни. — Ч. 21. — Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/sid/sid_2013_21/6.pdf. — Назва з екрана.
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. — Назва з екрана.
5. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності / А. Мельниченко // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред.: Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — Київ : Таксон, 2016. — С. 107-120.
6. Рижко О. Рерайт (рерайтинг) як вид плагіату / Олена Рижко // Записки Львівської національно - наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. праць. — Львів, 2015. — Вип. 7 (23). — С. 467-473.

7. Рижко О. М. Особливості сприйняття плагіату в середовищі студентської молоді / О. М. Рижко // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, IV(15). — 2016. — Issue 90. — P. 27-31.
8. Glossary [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/glossary/>. — Назва з екрана.